

Mgr. Václav Černý, Dědicové a jejich sourozenci. Sonda do poměrů selských rodin, Protivínsko (1780-1830)

Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2019, 334 s.

Posudek na disertační práci

Autor sleduje ve své obsáhlé práci sourozenecké vztahy venkovského obyvatelstva především ve třech vesnicích na Protivínsku: Vítkově, Kestřanech a Selibově v zajímavém chronologickém úseku přelomu 18. a 19. století, nebo, jak sám výstižně uvádí, doslova na prahu nové doby. Chronologické mezníky zvolil také s ohledem na dochování původních pramenů. Těchto pramenů využil skutečně úctyhodné množství – jedná se zejména o matriky, gruntovnice a soupisy poddaných, ale kromě toho i spisový materiál (četnost nevydaných pramenů dokládá seznam na s.287-298). S přehledem se orientuje v odborné literatuře, jak zahraniční, tak domácí, kde se opírá často o práce Eduarda Maura, Markéty Seligové, Alice Velkové, Josefa Grulichy a dalších. O autorově přístupu a analýze nevydaných pramenů podává přesvědčivé svědectví jedna za kapitol úvodu (s.39-51).

Osobně považuji za neobyčejně přínosný Černého objevný výklad o genealogii jako metodě historikovy práce, kde překračuje běžné závěry různých úvodů do studia dějepisu a příruček pomocných věd historických. Zejména proto, že genealogii chápe jako plnohodnotnou moderní metodu a ne pouhý nástroj, který osciluje na jedné straně mezi „antikvářsky“ staromilským zkoumáním významných (vesměs) šlechtických rodů a na druhé straně mezi nyní tak masově populárním hledáním vlastních předků. Václav Černý pojímá genealogii jako moderní metodu a užívá k výzkumu i adekvátně současné nástroje – rozsáhlé databáze (k tomu pěkný výklad na s. 22-27.)

Ke svému výzkumu autor zvolil obce sice od sebe nepřilíživě vzdálené, ale odlišné velikostí i charakterem a četností osídlení. Tato volba dodává jeho zjištěním i právo činit obecněji platné závěry, samozřejmě v komparaci se závěry adekvátní stávající literatury. Černý postupně sleduje převody selských usedlostí a volbu dědiců, dále se zabývá čelední službou, resp. případy, kdy se mladí venkované vyučili řemeslu. Zvláštní pozornost věnuje službě v armádě, podrobně rozebírá okolnosti vstupu do manželství, věk snoubenců i celkovou sňatkovou „strategii“. Tolik jen k naznačení tematických okruhů, jimiž se autor ve své práci zabývá.

Autor si vybral jako předmět svého studia hlavně osudy sourozenců nových dědiců statků, ale samozřejmě neopomíjí ani osudy hospodářů. Kromě shora připomenutých pramenů k rozkrytí osudů venkovských rodin musí znát i prameny právní povahy, dílčí nařízení i zákony (připomeňme, že v roce 1811 byl vydán Všeobecný občanský zákoník). Černý sledoval rozdíly mezi mužskými a ženskými sourozenci nových hospodářů, jejich odlišné (či naopak shodné) možnosti uplatnění, včetně čelední služby, či vyučení se řemeslu. Podrobné

rozborů sňatků prokazují nejen nejčtenější věk vstupu do manželství u mužů a žen (v případě prvních sňatků), ale ukazují i na omezený „akční radius“ při výběru partnerů.

Velice zajímavá je kapitola o vojenské službě, kde autor poukazuje např. na to, že doživotní armádní služba (platná až do r. 1802) odčerpávala z venkova mladé muže, kteří by jinak na vesnici jen těžko hledali uplatnění. Ačkoliv sám Černý upozorňuje na to, že podobné konstatování může znít cynicky (s.221), je nepochybně konstatováním dané situace. Autor předkládá čtenáři hromadná přehledná statistická data, ale text oživuje i vybranými zajímavými příběhy konkrétních osob.

Své výzkumy Černý dokládá množstvím tabulek, grafů a schematických mapek. Zejména tabulky jsou přitom vlastním jádrem jeho sdělení, jsou dostatečně přehledné a vypovídající, takže k nim pak stačí jen několik doplňujících, či vysvětlujících vět. Tím chci ocenit, že autor pojímá tabulky (ostatně i grafy) jako integrální součást textu a ne jakousi formu ilustrace, jejíž obsah by se pak de facto ještě slovně opakoval. Za připomenutí stojí nejen fakt, že se autor vyrovnal s obrovským množstvím pramenů (i sekundární literatury), ale zejména je třeba vyzdvihnout metodický přínos – inspirativní propojení historicko-demografických a genealogických postupů. Jeho konkrétní závěry týkající se obyvatel jednoho jihočeského regionu poslouží kromě jiného i jako komparativní materiál pro další badatele. V přílohách č. VIII přináší autor 41 schémat sourozeneckých genealogických vztahů na jednotlivých usedlostech ve sledovaném období. Každý, kdo se kdy zabýval vytvářením genealogických posloupností, ví, kolik mravenčí práce se za každým rodokmenem skrývá, což platí i tehdy, když jsou nezastupitelným pomocníkem databáze.

Disertační práci Václava Černého pokládám za velice zdařilou a pro její nesporné kvality ji doporučuji k obhajobě. Domnívám se také, že toto velmi zajímavé dílo si zaslouží vydání tiskem.

V Praze dne 5. 1. 2020

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc.